

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Висвітлено основні віхи становлення і розвитку Тернопільського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Відзначено зростання числа комісій і членів осередку. Зроблено стислий огляд його діяльності та друкованої продукції, а також громадського визнання. Вказано фонди НТШ в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї.

Ключові слова: Наукове товариство ім. Шевченка, Тернопільський осередок, березневі читання, видавнича робота, музейні фонди.

Засноване ще в 1873 р. у Львові, це товариство тривалий час виконувало функції неформальної академії наук українського народу, що не мав своєї держави. Серед дійсних членів НТШ були також вихідці з Тернопільщини – видатні вчені О. Барвінський, І. Верхратський, Ю. Гірняк, І. Горбачевський, В. Гнатюк, С. Дністрянський, М. Кордуба, В. Левицький, І. Пулюй, С. Смаль-Стоцький, К. Студинський та інші. О. Барвінський очолював Товариство в 1893-1897 рр., К. Студинський – у 1923-1932 рр. Уродженці Тернопільщини не тільки зробили примітний внесок у різні галузі науки, вони сприяли розбудові та зміцненню НТШ у цілому [1, 2].

З появою Української Академії наук у Києві (1920 р.) НТШ втратило роль центрального наукового осередку, а зі встановленням радянської влади в Західній Україні було закрито (1940 р.) і на його базі утворено філіал Академії наук Української РСР. Під час німецької окупації діяльність НТШ обмежувалась засіданнями секцій і деяких комісій. У післявоєнні роки в Західній Європі, Північній Америці та Австралії створено осередки НТШ, переважно з учених-мігрантів. Для координації їх діяльності було обрано Головну раду Наукового товариства ім. Шевченка. Відродження Товариства у жовтні 1989 р. у Львові послужило могутнім стимулом його розвитку в нових історичних умовах, уже за державної незалежності України. З ініціативи української сторони і за підтримки видатних вчених та громадських діячів діаспори 1996 р. в Нью-Йорку було прийнято новий Статут Світової ради НТШ,

Збірники праць Тернопільського осередку НТШ

м. Тернопіль. Так, у березні 1998 р. відбулася наукова сесія, що складалася з наукової конференції та ювілейної академії, присвяченої відзначенню 110-ї річниці від дня народження Василя Барвінського. У листопаді цього ж року проведено урочистості до 120-річчя від дня народження скульптора Михайла Паращука, а у грудні – наукову сесію до 125-річчя НТШ. Далі щороку проводились березневі читання, в яких брали участь представники різних громадських організацій, співробітники місцевих музеїв, державного архіву і науково-мистецьких установ, науковці та студенти місцевих університетів тощо.

Однак свідоцтво про державну реєстрацію Тернопільський міський осередок отримав аж у 2002 р., вже після кончини І. Герети. Головою осередку було обрано Михайла Андрейчина, заступниками голови – Марію Крупу та Григорія Возняка, науковим секретарем – Наталію Дашенко, а згодом – Володимира Юкала.

До 2010 р. працювали 4 комісії – історична (голова Елла Бистрицька), філологічна (голова Любов Струганець), медична (голова Іван

що постала на основі Головної ради. Місце осідку Генерального секретаріату Світової ради перенесено до Львова. Протягом останніх восьми років НТШ в Україні очолює професор Олег Купчинський, уродженець с. Сороцьке, що в Тереховлянському районі Тернопільської області. За головування цього видатного вченого спостерігається значний науково-організаційний, дослідницький та видавничий поступ.

У перше десятиріччя державної незалежності діяльність НТШ на Тернопільщині поширювалась, завдячуючи праці знаного громадського діяча і археолога Ігоря Герети – фундатора Інституту національного відродження України в

Кліщ), мистецтвознавча (голова Олег Смоляк). У 2011 р. створено ще археологічну комісію (голова Богдан Строць) та інженерно-технічну (голова Петро Ясній), у 2012 р. – еколого-географічну комісію (голова Любомир Царик). Число членів НТШ зросло із 40 (в рік легалізації осередку) до 210 на кінець 2011 р., а у 2013 р. – їх вже понад 250. У залученні нових членів найбільше зусиль доклав почесний голова всеукраїнської громадської організації «Просвіта» Богдан Головин.

Про зростання авторитету Тернопільського осередку свідчить також те, що протягом останніх 10 років сім наших науковців були обрані дійсними членами НТШ – це Михайло Андрейчин, Богдан Андрушків, Роман Гром'як, Григорій Возняк, Богдан Головин, Ольга Заставецька, Петро Ясній. На щорічних зборах Всеукраїнського НТШ робота осередку оцінювалась як одна з кращих і найбільш результативних. Двоє синтешівців – народний артист України В'ячеслав Хім'як і просвітянин Богдан Головин – удостоєні звань академіка Академії наук соціального управління, а четверо – Надія Білик, Наталія Гавдида, Богдан Головин і Володимир Барна – стали лауреатами Всеукраїнської премії імені Братів Богдана і Левка Лепких.

У зв'язку з розбудовою міського осередку і створенням декількох районних філій (Кременець, Чортків, Бережани, Теремовля, Козова), 5 квітня 2012 р. на установчих зборах засновано Тернопільський обласний осередок НТШ, який зареєстровано Головним управлінням юстиції у Тернопільській області. До складу президії обласного осередку було обрано професора Михайла Андрейчина (голова), професора Богдана Андрушківа (заступник голови), професора Еллу Бистрицьку, доцента Григорія Возняка, Богдана Головина, професора Івана Кліща, Богдана Строця, професора Любов Струганець, доцента Ірину Федорів (науковий секретар).

Вже стало традицією проведення у Тернополі щорічних березневих наукових сесій, приурочених до чергової річниці з дня народження Т. Г. Шевченка. Вони складаються із секційних засідань наукових комісій і спільного пленарного засідання, на якому заслуховуються ретельно відібрані проблемні доповіді з різних галузей науки. Кожне пленарне засідання закінчувалось коротким високохудожнім концертом талановитих студентів Інституту мистецтв Тернопільського національного

педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (організатори – О. Смоляк і В. Хім'як). Крім того, члени НТШ беруть участь у наукових конференціях, з'їздах і конгресах за профілем наукової роботи, співпрацюють з іншими науковими товариствами та асоціаціями.

Президія і члени Тернопільського осередку НТШ взяли посильну участь в багатьох важливих громадських заходах нашого краю: святкування 120-річчя від дня народження видатного вченого-математика Мирона Зарицького; святкування 50-річчя від заснування Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя; щорічні міжнародні Річинські читання; щорічні Нобелівські читання; мітинг-реквієм у селі Кип'ячка до 70-річчя з дня загибелі колишнього голови Всеукраїнського НТШ Кирила Студинського; відкриття персональних виставок заслужених художників Ярослава Омеляна і Богдана Ткачика, художника Олекси Новаківського; велелюдне зібрання, присвячене 120-річчю від народження патріарха Йосипа Сліпого; презентація першої книги творів Тараса Шевченка в'єтнамською мовою, нових книг Богдана Мельничука, Ігора Олещука, Івана Дячишина, Івана Ляховського; урочини з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек тощо. Кожного року наша делегація брала участь у грудневих загальних зборах і березневих пленарних читаннях НТШ у Львові. Діяльність Тернопільського осередку НТШ систематично висвітлюється на сторінках місцевих газет, телебаченні та обласному радіо. Активних членів осередку президія вітала з особистим ювілеєм, кожному вручались пам'ятна адреса від президії, сувенір і збірники праць НТШ.

Налагоджено видавничу діяльність. Систематично видається збірник праць Тернопільського осередку НТШ обсягом до 30 ум. др. аркушів. Тематика збірників відображає поле наукових інтересів комісії осередку. Головна тема тому 1 – «Літературознавство, мовознавство. Історія України, релігієзнавство», тому 2 – «Національно-визвольні змагання українського народу у XX столітті», тому 3 – «Українсько-польські відносини вчора і сьогодні», тому 4 – «Видатні постаті в українській культурі і науці», тому 5 – «Нобелівський рух і Україна», тому 6 – «Актуальні питання екології та охорони здоров'я», тому 7 – «Праці інженерно-технічної комісії», тому 8 – «Музеї Тернопільщини» [3–9]. На обкладинках кожного видання вміщено автопортрети Тараса Шев-

Добірка монографій членів Тернопільського осередку НТШ

Герети, який відродив діяльність НТШ на Тернопільщині в другій половині 2000-их років. Творчі здобутки осередку висвітлювались на щорічних загальних зборах Всеукраїнського НТШ і в його друкованому органі «Вісник НТШ». Показово, що стараннями президії осередку в Тернопільській друкарні «Терно-граф» видано перший том унікальної енциклопедії «Наукове товариство ім. Шевченка».

Налагоджено творчі зв'язки з аналогічними осередками ряду областей України і Жешувським державним університетом (Польща), де відбулась презентація наших видань.

Згідно з рішенням президії, зібрання книжок нашого осередку передано на постійне зберігання в Тернопільську обласну універсальну наукову бібліотеку. На титульній сторінці кожної книги наклеєно екслібрис Тернопільського осередку НТШ, виготовлений заслуженим художником України Ярославом Омеляном. Завдяки цьому заходу до нашої книгозбірні мають доступ широкі читацькі кола, в тому числі студентська молодь.

ченка, виконані геніальним поетом в різні роки; завдяки цьому складається галерея зображень поета в порядку їх створення. Значну допомогу в підготовці цих томів до друку надали відповідальні секретарі видань професор Василь Копча, доценти Наталія Дашенко, Володимир Юкало, Юрій Скоренький. А ще з грифом НТШ побачили світ коло 30 монографій та збірників матеріалів різних конференцій. Найбільша продукція під цим грифом вийшла з-під пера професора Богдана Андрушкова, Григорія Возняка, Богдана Головина та Арсена Гудими. Вийшов з друку часопис «Археологія Правобережної України», присвячений пам'яті Ігоря

Невеликий фонд НТШ зберігається у Тернопільському краєзнавчому музеї [10]. Так, у каталожній шухлядці «І. Я. Франко» виокремлено тематичний роздільник «НТШ». Станом на 29 жовтня 2013 року зафіксовано такі групи: «Рідкісні документи» – 4, «Рідкісні книги» – 14, «Плакати, листівки» – 1, «Науково-допоміжні матеріали» – 24. Загалом – 43 одиниці збереження [8].

Документальну вартість має лист Володимира Гнатюка до невідомої особи, датований 7 лютого 1900 р. На бланку є штамп – «Наукове тов-во імени Шевченка у Львові, ул. Чарнецького, 2» (ТКМРД – 5249).

Серед видань зацікавлюють праці тернополянина Григорія Возняка «Математики – дійсні члени Наукового Тов-ва ім. Т. Шевченка у Львові» (Тернопіль, 1994; ТКМРК – 4219), митця Ярослава Паладія «Абетка з історії України» (Київ, 1993, НТШ, т. 10; ТКМРК – 4420), «Вісники НТШ» (ТКМРК – 6945, 6946), «Записки наукового товариства імені Шевченка» (Т. ССXXX; ТКМРК – 7092, Т. ССXXVI; ТКМРК – 10353) та ін. Доповнюють загальні матеріали збірки видатних діячів: Кирила Студинського (ТКМНД – 15064-15075), фізика Володимира Кучера (дійсний член НТШ з 1921 р., ТКМНД – 18570), польського мовознавця Яна Бодуена-де-Куртене (іноземний член НТШ з 1914 р., ТКМНД – 19029) тощо.

Колекційною рідкістю постає поштова листівка з м. Тари Тобольської губернії від математика і педагога Никифора Садовського (дійсним членом НТШ у Львові обраний 6. V.1922 р.; ТКМПл – 2282).

У підсумку варто зазначити, що Тернопільський осередок НТШ, спираючись на творчі здобутки своїх славних попередників, об'єднав значне число талановитих науковців, які беруть активну участь у наукових форумах і виданнях. Разом з тим, необхідно розширити міжнародну співпрацю, суттєво поповнити музейні фонди новими документами та краще популяризувати діяльність Товариства.

Список використаних джерел

1. Романів О. М. Наукове товариство ім. Шевченка. 130 років праці для України / О. М. Романів. – Львів, 2003. – 40 с.
2. Купчинський О. А. 20 років відновлення і розбудови Наукового товариства ім. Шевченка в Україні / О. А. Купчинський // Вісник НТШ. – 2009. – Ч. 42. – С. 1–9.

3. Збірник праць Тернопільського міського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 1. – Тернопіль, 2004. – 316 с.

4. Національно-визвольні змагання українського народу у ХХ столітті: Збірник праць Тернопільського міського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 2. – Тернопіль, 2006. – 398 с.

5. Українсько-польські відносини: вчора і сьогодні: Збірник праць Тернопільського міського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 3. – Тернопіль, 2007. – 440 с.

6. Видатні постаті в українській культурі і науці: Збірник праць Тернопільського міського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 4. – Тернопіль, 2008. – 381 с.

7. Нобелівський рух і Україна: Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 5. – Тернопіль, 2010. – 316 с.

8. Актуальні питання екології та охорони здоров'я: Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 6. – Тернопіль, 2011. – 303 с.

9. Праці Інженерно-технічної комісії: Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 7. – Тернопіль, 2012. – 214 с.

10. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею: «Рідкісні документи» – ТКМРД; «Рідкісні книги» – ТКМРК; «Плакати, листівки» – ТКМПл; «Науково-допоміжні матеріали» – ТКМНД.

Mychaylo Andreychyn

SHEVCHENKO TERNOPIL SCIENTIFIC SOCIETY: THE PAST AND CONTEMPORANEITY

The basic landmarks of becoming and development of the Ternopil centre of Shevchenko Scientific society are reflected. The increase of commissions and members of centre number is marked. The compressed review of activity, printed products and also public recognition have been done. The funds of Scientific society in Ternopil regional museum are indicated.

Key words: Shevchenko scientific society, Ternopil centre, March readings, publishing work, museum funds.